

Sicherheit Neu Denken voor, tijdens en na de oorlog in Oekraïne

Op de Algemene Ledenvergadering van Kerk en Vrede van 9 mei 2022 hield Jan Schaake een inleiding over de verhouding tussen de oorlog in Oekraïne en het project 'Veiligheid, hoe dan?' waarin het in Duitsland ontwikkelde scenario 'Sicherheit Neu Denken' wordt vertaald naar de Nederlandse situatie.

Aan de hand van een aantal concrete voorbeelden van de laatste jaren laat hij zien dat veel van de vraagstukken waar de vredesbeweging en haar directe omgeving thans rond Oekraïne mee worstelen helemaal niet zo nieuw zijn als wel wordt beweerd. Het is eerder zo dat we ons er de afgelopen jaren gemakkelijker aan konden onttrekken omdat ze veel minder prominent op ons bordje kwamen te liggen. De discussies echter over een pacifistisch antwoord op de onverwachte gewelddadige opkomst van ISIS in 2014 of over de relatie tussen Rusland, Oekraïne en de Europese Unie zoals die aan de orde was in het referendum over het Associatieverdrag in 2016 zijn slechts in heel beperkte kring gevoerd. Voor velen bleven die onderwerpen ver van hun bed, tot ze begin dit jaar terugkeerden in de vorm van de onverwachte gewelddadige inval van Rusland in Oekraïne en de geopolitieke achtergronden hiervan.

Op de dag van het Oekraïne-referendum – 6 april 2016 – werd op initiatief van de Quakers in Nederland de werkgroep Inclusieve Veiligheid opgericht om de uiterst noodzakelijke discussie te voeren over een ander veiligheidsbeleid. Een veiligheidsbeleid dat niet uitgaat van de ander als tegenstander waartegen we ons zouden moeten weren, maar van een medestander met wie we een veiligheidsbelang delen. Een gedeeld veiligheidsbelang dat we pas zien als we ons eigen privébelang proberen te overstijgen en tot het inzicht komen dat we pas echt veilig zijn als iedereen veilig is. Dat we de grote problemen van deze tijd – klimaatverandering, uitputting van de aarde, wereldwijde sociale, economische en culturele ongelijkheid, gedwongen vlucht, pandemieën, een kernoorlog, etc. – alleen gezamenlijk op kunnen lossen. Een soortgelijk initiatief leidde in Duitsland in 2018 tot publicatie van het scenario 'Sicherheit Neu Denken' dat beschrijft hoe Duitsland heel concreet en stap-voor-stap in de periode 2020-2040 om kan schakelen van een militair naar een civiel veiligheidsbeleid.

In plaats van het overhevelen van financiële middelen van het defensiebudget naar budgetten voor duurzame ontwikkelingsamenwerking, rechtvaardige economische samenwerking, versterking internationale rechtsorde en trainingen in geweldloze weerbaarheid / sociale verdediging, zoals het scenario bepleit, werd ook vóór de oorlog in Oekraïne juist het defensiebudget verhoogd in de richting van de binnen de NAVO afgesproken 2% van het Bruto Binnenlands Product (waarvan aan ontwikkelingssamenwerking slechts 0,7% wordt uitgegeven). Sinds het begin van die oorlog lijkt alle kritiek op die verhoging verstomd en lijkt zelfs een verhoging tot boven de 2% bespreekbaar geworden, ook als dat betekent dat gelden die al gereserveerd waren voor een klimaatbeleid daardoor gekort moeten worden. In deze tijd van oorlogstemming lijkt er niet echt een vruchtbare voedingsbodem te zijn voor een pleidooi voor een ander, niet-militair veiligheidsbeleid. Binnen de werkgroep Inclusieve Veiligheid die onder de titel "Veiligheid, hoe dan?" in 2019 al een eerste vertaling van de zgn. korte versie van Sicherheit Neu Denken produceerde en in de periode daarna in het verspreiden en uitwerken van dit scenario ernstig werd gehinderd door de corona-beperkingen, werd al koortsachtig overlegd over de houdbaarheid van het scenario onder deze volstrekt andere omstandigheden.

Een hei-dag met de Duitse initiatiefnemers leidde echter tot het inzicht dat je juist onder deze omstandigheden een perspectief moet hebben en moet kunnen bieden dat laat zien dat er een realistisch alternatief is voor de weg van verdere militarisering die thans wordt ingeslagen en waar in de toekomst steeds meer mensen weer hun vraagtekens bij zullen stellen. In het verloop van de oorlog in Oekraïne zien we al dat alle investeringen die de afgelopen jaren in de NAVO zijn gedaan en thans in nog groter mate worden gevraagd, van geen enkele invloed zijn op het verloop van de oorlog. Geen enkele Oekraïner wordt door al die militaire uitgaven aan de NAVO enige veiligheid geboden. De oorlog in Oekraïne maakt duidelijk dat de inzet van beschikbare militaire middelen te grote risico's inhouden waardoor die militaire middelen zelfs niet geloofwaardig voor afschrikking kunnen worden ingezet en dus feitelijk waardeloos zijn. Tegelijkertijd zie je dat in Oekraïne zelf, maar ook in Rusland en Belarus de bevolking op tamelijk effectieve wijze methoden van geweldloos verzet inzet en dat een land als Litouwen de organisatie van een systeem van sociale verdediging inmiddels aan haar officiële defensiepolitiek heeft toegevoegd.

En zelfs al zou je met militaire middelen het Russische optreden in Oekraïne kunnen stoppen, ook dan zul je met een plan moeten komen hoe je de betrekkingen tussen Rusland, Oekraïne en de Europese Unie / de NAVO na beëindiging van de oorlog weer enigszins normaliseert. Over die naoorlogse situatie vindt maar bitter weinig politieke discussie plaats, terwijl het daar nu al over nadenken noodzakelijk is voor enige politieke stabiliteit. Het voorstel in Sicherheit Neu Denken om als EU en EurAziatische Economische Unie tot een gezamenlijke unie van veiligheid en economische samenwerking te komen is door de oorlog in Oekraïne geenszins achterhaald, maar

zou juist de basis kunnen leveren voor een duurzame oplossing van het geopolitieke conflict dat thans wordt uitgevochten.

De volledige tekst van de inleiding is op te vragen bij het secretariaat van Kerk en Vrede.